

Surplus-proefdieren, hergebruik en herplaatsing

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	1
1.1	Surplus-proefdieren.....	1
1.2	Fokbeleid.....	1
1.3	Hergebruik.....	2
1.4	Herplaatsing of euthanasie.....	2
2	Doel.....	2
3	Toepassingsgebied.....	2
4	Handelwijze.....	3
4.1	Beschikbaarstelling.....	3
4.1.1	Het proefdier aanbieden bij andere onderzoekers.....	3
4.1.2	Herplaatsing van een proefdier.....	4
4.1.3	Euthanasie van een proefdier.....	6

1 Inleiding

1.1 Surplus-proefdieren

De term surplus-proefdieren verwijst naar dieren die in proeven of voor fokactiviteiten gebruikt zijn en niet (langer) geschikt of benodigd zijn voor het oorspronkelijk beoogde doel. Dit kunnen proefdieren zijn gebruikt voor een dierexperimentele studie of onderwijs en waarbij het doden van de dieren na afloop van het onderzoek niet noodzakelijk was. Het kan ook gaan om dieren uit fokactiviteiten. Bijvoorbeeld fok-ouderdieren die na verloop van tijd aan vervanging toe zijn of nakomelingen die onbruikbaar zijn vanwege het geslacht of de genetische achtergrond of die om andere redenen boventallig zijn. Het kan ook gaan om dieren die besteld, maar uiteindelijk niet gebruikt zijn.

1.2 Fokbeleid

De Universiteit Utrecht en het UMC Utrecht streven ernaar om het aantal dieren dat wordt gedood zonder enig nuttig gebruik voor onderzoek en/of onderwijs tot een minimum te beperken. Dat begint met een zorgvuldig fokbeleid (zie beleid Fokken van proefdieren), dat erop gericht is om het fokoverschot zo klein mogelijk te houden. Dit is in lijn met het streven van de overheid, om het aantal proefdieren dat wordt gefokt, maar niet wordt gebruikt, terug te dringen. Daarnaast moeten bij de keuze van ouderdieren eerdere fokresultaten worden meegenomen. Zo wordt de kans verkleind dat er dieren worden geboren met een eigenschap die ze ongeschikt maakt voor gebruik in dierproeven of voor herplaatsing.

1.3 Hergebruik

De Universiteit Utrecht en het UMC Utrecht stimuleren het gebruik van surplus-proefdieren voor onderzoek, onderwijs en training. Als er voor een proef dieren worden gebruikt die eerder in een andere proef gebruikt zijn of die nakomelingen zijn uit fok met ongerief is er sprake van hergebruik. Op basis van de Wet op de dierproeven (Wod) is het toegestaan proefdieren te hergebruiken voor onderzoek of onderwijs als:

- de werkelijke mate van ongerief in de voorgaande proef 'licht' of 'matig' was; én
- de algemene gezondheids- en welzijnstoestand van het dier na de voorgaande proef volledig hersteld is; én
- het verwachte ongerief van de volgende dierproef is ingedeeld als 'licht', 'matig' of 'terminaal'; én
- de te verrichten handelingen in overeenstemming zijn met diergeneeskundig advies.

1.4 Herplaatsing of euthanasie

Als een proefdier niet langer geschikt is voor dierproeven en/of onderwijs zal een keuze gemaakt worden tussen herplaatsen of euthanasie. In het geval van landbouwhuisdieren kan, als er geen wettelijke belemmeringen zijn, ook besloten worden om het dier te slachten. Een proefdier kan niet langer bruikbaar zijn vanwege ziekte, ouderdom of gedrag, of een andersoortige eigenschap, of omdat er bij onderzoekers geen belangstelling is voor dat type dier. We streven ernaar om proefdieren die niet langer geschikt zijn als proefdier, of anderszins overtollig zijn, te herplaatsen. Als het dier niet geschikt is voor herplaatsing, bijvoorbeeld vanwege een aanwezige aandoening, een genetische modificatie, de aanwezigheid van een infectieus agens of afwijkend gedrag, dan wordt gekozen voor euthanasie of, in het geval van de landbouwhuisdieren, slacht. Ook als er geen nieuwe eigenaar gevonden kan worden, wordt gekozen voor euthanasie of slacht. Deze inschatting wordt, afhankelijk van de situatie binnen de proefdierfaciliteit, in elk geval gemaakt door de proefdiercoördinator, de dagelijkse verzorger van het proefdier, de Instantie voor Dierenwelzijn (IvD) Utrecht en de verantwoordelijk onderzoeker of andere relevante functionarissen binnen de keten.

2 Doel

Dit beleid is bedoeld om:

- het gebruik van surplus-proefdieren voor onderzoek en/of onderwijs te stimuleren en om herplaatsing van overtollige proefdieren mogelijk te maken;
- helderheid te verschaffen over hoe gehandeld moet worden als surplus-proefdieren niet in aanmerking komen voor (her)gebruik in onderzoek en/of onderwijs.

3 Toepassingsgebied

De onderstaande interne voorschriften voor het afstemmen van aanbod en vraag van surplus-proefdieren zijn bindend. Dieren komen niet vóór de speenleeftijd in aanmerking voor gebruik in een dierproef of herplaatsing. Een uitzondering op dit laatste is alleen mogelijk als voor het beantwoorden van een wetenschappelijke vraag niet-gespeende dieren nodig zijn en er verder voldaan is aan alle wettelijke eisen.

4 Handelwijze

4.1 Beschikbaarstelling

In het werkprotocol wordt vastgelegd of er aan het einde van de proef dieren beschikbaar komen als surplus-proefdier en of deze in aanmerking zouden kunnen komen voor herplaatsing. Als dat het geval is, worden tijdens de afstemming over het werkprotocol tussen IvD Utrecht, de Verantwoordelijk Uitvoerende (VU) c.q. de Verantwoordelijke Onderzoeker (VO) en de contactpersoon van de betrokken proefdierfaciliteit afspraken gemaakt over de randvoorwaarden (o.a. tijdelijke huisvesting, kosten, verantwoordelijkheden, evt. ingrepen) die van toepassing zijn bij de beschikbaarstelling en overdracht (zie verder bij 1. en 2.). In alle gevallen meldt de onderzoeker of de eigenaar ruim voor de einddatum van het experiment op welke moment de dieren beschikbaar komen.

Een onderzoeker of eigenaar van een fok die overtollige proefdieren bezit of voorziet dat deze zullen ontstaan, en voornemens is deze af te voeren, meldt deze aan als surplus-proefdieren bij de IvD Utrecht (info@ivd-utrecht.nl).

De IvD Utrecht beoordeelt, na afstemming met de aangewezen veterinaire en zo nodig met andere deskundigen, of deze dieren geschikt zijn voor (her)gebruik in onderzoek en/of onderwijs of voor herplaatsing.

4.1.1 Het proefdier aanbieden bij andere onderzoekers

4.1.1.1 Melding beschikbaarheid door onderzoeker/fokcoördinator

(Her)gebruik als proefdier heeft de voorkeur boven herplaatsing, omdat met het eerste nieuwe fok/aanschaf van proefdieren kan worden voorkomen. Zelfs herplaatsing als proefdier in een terminale proef heeft de voorkeur boven herplaatsing als huisdier, omdat dit de nieuwe fok/aanschaf van een proefdier met het doel om deze te doden kan voorkomen. Het betreft hier dus de V van vermindering.

Wanneer een onderzoeker of eigenaar van een fok surplus-proefdieren aanmeldt (info@ivd-utrecht.nl), levert hij in een standaard e-mail van de IvD Utrecht de volgende informatie over de dieren aan: diersoort, geslacht, leeftijd, aantal, genetische achtergrond, eventuele voorgaande behandelingen, datum van beschikbaarheid. De IvD Utrecht beoordeelt, na consultatie van de aangewezen dierenarts of eventueel andere deskundigen, of deze dieren geschikt zijn voor (her)gebruik in onderzoek en/of onderwijs of voor herplaatsing.

4.1.1.2 Doormelden beschikbaarheid door IvD Utrecht

De IvD Utrecht informeert de proefdiercoördinatoren in een zo vroeg mogelijk stadium over beschikbare surplus-proefdieren. Daarbij worden alle relevante details van deze dieren vermeld, evenals een termijn waarbinnen eventuele belangstelling kenbaar gemaakt dient te worden. De proefdiercoördinator stuurt deze informatie vervolgens door naar de onderzoekers binnen de eigen afdeling.

4.1.1.3 Melding interesse

Als een onderzoeker of docent interesse heeft in (aangeboden) surplus-proefdieren, dan meldt deze dat met beschrijving van het gebruiksdoel en eventuele andere relevante argumenten bij de IvD Utrecht (info@ivd-utrecht.nl). De IvD Utrecht beoordeelt het verzoek.

4.1.1.4 Overdracht

Mede op basis van de aangeleverde informatie beslist de IvD Utrecht of de dieren aan de onderzoeker beschikbaar kunnen worden gesteld voor het beschreven gebruiksdoel. Als er meerdere onderzoekers interesse hebben beoordeelt de IvD Utrecht de getoonde belangstelling en beslist op basis van relevante argumenten (doel hergebruik, verwacht ongerief, etc.) aan welke onderzoeker de dieren worden toegewezen. Vervolgens bericht de IvD Utrecht de proefdierfaciliteit dat de dieren voor onderzoek of onderwijs kunnen worden vrijgegeven aan de nieuwe eigenaar. De proefdierfaciliteit zorgt dan in samenwerking met de verantwoordelijk uitvoerende of de verantwoordelijk onderzoeker voor administratieve vastlegging van de overdracht van de surplus-proefdieren. Een eventuele vergoeding voor de dieren dient in goed overleg tussen de oude en nieuwe eigenaar te worden geregeld.

4.1.1.5 Aanhouden surplus-proefdieren

Het moment van beschikbaar komen en het overnemen van de surplus-proefdieren wordt zo goed mogelijk op elkaar afgestemd. In bijzondere gevallen worden surplus-proefdieren waarvan is vastgesteld dat zij geschikt zijn voor (her)gebruik in voorraad gehouden voor maximaal twee weken. De IvD Utrecht ziet erop toe dat het aantal aangeboden surplus-proefdieren dat op voorraad wordt gehouden beperkt blijft, en in redelijke verhouding staat tot de verwachte vraag. De kosten voor het aanhouden zijn voor rekening van de onderzoeker die de dieren overneemt. Als zich onverhoopt de situatie voordoet dat dieren enige dagen worden aangehouden, maar er geen afnemer blijkt te zijn, komen de kosten hiervoor voor rekening van de vergunninghouder.

4.1.2 Herplaatsing van een proefdier

4.1.2.1 Melding beschikbaarheid door onderzoeker/fokcoördinator

Als (her)gebruik als proefdier geen optie is, maar de dieren wel in aanmerking zouden kunnen komen voor herplaatsing, meldt de onderzoeker of eigenaar van een fok de surplus-(proef)dieren aan bij de IvD Utrecht (info@ivd-utrecht.nl). Hij levert daarbij de volgende informatie over de dieren aan: diersoort, geslacht, leeftijd, aantal, eventuele voorgaande behandelingen, datum van beschikbaarheid en eventuele afwijkingen. De IvD Utrecht beoordeelt, zowel tijdens de afstemming over de proef als op het moment van beschikbaar komen van de dieren of deze geschikt zijn voor herplaatsing. Wanneer nodig worden daarbij de aangewezen dierenarts of andere deskundigen geconsulteerd.

4.1.2.2 Doormelden beschikbaarheid door IvD

De IvD Utrecht informeert, eventueel samen met betrokken onderzoekers en medewerkers van de proefdierfaciliteit, medewerkers binnen de UU c.q. het UMC Utrecht over de mogelijkheid om de dieren te adopteren. Hoe breed dit wordt uitgezet is afhankelijk van diersoort, aantal dieren, etc. De

informatie kan via direct contact worden verspreid, maar bijvoorbeeld ook via departementsnieuwsbrieven, gerichte e-mailberichten, of een facultaire nieuwsbrief. Daarbij worden alle relevante details van de dieren vermeld, evenals een termijn waarbinnen eventuele belangstelling kenbaar gemaakt dient te worden.

Als herplaatsing als huisdier bij medewerkers of studenten niet lukt, kan het dier worden aangeboden bij de SHHH (Stichting hulp en herplaatsing huisdieren). Hieraan zijn kosten verbonden. Afhankelijk van de diersoort en het aantal kan ook aan andere instellingen, zoals zorgboerderijen, worden gedacht. In alle gevallen dient een medisch dossier te worden meegegeven, inclusief een eventueel behandelplan/advies.

4.1.2.3 Melding interesse

Personen die geïnteresseerd zijn in een adoptiedier melden dat bij de IvD Utrecht. De onderzoekers of medewerkers van dierfaciliteiten wijzen geen dieren toe aan of reserveren geen dieren voor gegadigden.

De IvD Utrecht wijst de dieren toe en zorgt voor een goede overdracht. Hierover worden afspraken gemaakt tussen de IvD Utrecht, de onderzoeker, het MT van de proefdierfaciliteit/de voorzitter van het betrokken departement.

Aan de herplaatsing van dieren kunnen eventueel voorwaarden worden gesteld, bijvoorbeeld dat het dier beschikbaar blijft als bloeddonor.

4.1.2.4 Een ziek proefdier of een proefdier met een aandoening

In geval van een ziek proefdier of een proefdier met een aandoening wordt allereerst de geschiktheid voor herplaatsing als huisdier vastgesteld. Bij de beoordeling van het dier moeten de volgende aspecten meegenomen worden:

- de leeftijd;
- de algemene gezondheid van het dier;
- het gedrag van het dier;
- indien van toepassing, de impact van operaties of andere behandelingen (bijvoorbeeld duur en mate van het ongerief, evt. blijvende afwijkingen) die voorafgaand aan de herplaatsing nodig zijn en
- de voor het dier te verwachten kwaliteit van leven.

Het dier moet in goede, niet per se in optimale, gezondheid verkeren. De nieuwe eigenaar moet om kunnen gaan met een (mogelijke) aandoening. Als het dier een medische indicatie heeft kan het alsnog zeer geschikt zijn voor herplaatsing, op voorwaarde dat er een realistische en redelijke behandeling voorhanden is, met een goede prognose op lange termijn. De te verwachten kwaliteit van leven van het dier staat daarbij centraal.

Er zal advies worden ingewonnen bij de aangewezen dierenarts of andere deskundigen. Deze deskundigen zijn volledig objectief en leggen hun bevindingen, overwegingen en conclusies vast in een case report (zie bijlage 1) met een samenvatting in begrijpelijk Nederlands, waarna een zorgvuldige afweging zal worden gemaakt. Deze afweging wordt vastgelegd in het dossier van het dier op de proefdierafdeling (en is dus voor iedereen inzichtelijk).

4.1.2.5 Overdracht

In geval van herplaatsing wordt een Herplaatsingsovereenkomst (zie bijlage 2) ingevuld en ondertekend door een medewerker van de IvD Utrecht (art. 13f, 3a Wod) of de voorzitter van het betrokken departement en door de nieuwe eigenaar. Een gezondheidsverklaring maakt hier onderdeel van uit. Soms wordt een dier eerst meegegeven op proef, om te zien of het klikt met de thuissituatie bij de nieuwe eigenaar. Na ondertekening van de Herplaatsingsovereenkomst is de nieuwe eigenaar volledig verantwoordelijk voor het geadopteerde dier. Op de jaarregistratie proefdieren zal dit dier worden ingevuld in de kolom “andere bestemming”.

4.1.3 Euthanasie van een proefdier

De IvD Utrecht geeft opdracht de surplus-proefdieren op humane wijze te doden of, in geval van landbouwhuisdieren, af te voeren naar een slachterij, als:

- blijkt dat de dieren niet geschikt zijn voor hergebruik;
- zich binnen de periode van maximaal twee weken geen belangstellende heeft gemeld;
- eerder blijkt dat er geen belangstelling voor de dieren is of zal zijn;
- herplaatsen geen optie is.

Afhankelijk van de diersoort en het aantal dieren worden eventueel belangstellende onderzoekers vooraf geïnformeerd over de voorgenomen euthanasie en over de kenmerken (inclusief de gezondheidsstatus en de voorgaande ingrepen of behandelingen) van het betreffende dier. Op deze wijze wordt bevorderd dat optimaal gebruik wordt gemaakt van de weefsels en organen van het dier. Zie ook het ‘Beleid verzamelen vitaal materiaal van dieren’.

Meestal zal in geval van euthanasie van een ziek proefdier sectie worden uitgevoerd om de oorzaak van de ziekte te achterhalen. Bij euthanasie van een gezond proefdier (bv om gedragsredenen) zal geen sectie worden verricht. Wanneer de euthanasie een diersoort betreft die in het diergeneeskundig onderwijs kan worden gebruikt, dan kan het kadaver ter beschikking komen voor dit doel volgens de richtlijnen zoals verwoord in het Dierdonorcodicil.

Documenttype:	Beleidsdocument
Auteur(s):	H.J.M. Blom, F.G.J. Poelma, P.S. Verhave, W.A. de Leeuw
Medebeoordelaars:	R.J. Corbee, A.N. Barentsen, K.R.D. Vaessen, W.T. Avezaat, S.S. Arndt, C.F. Wolschrijn, T.G. den Ouden, J.M. Hermans, W.H. Bos, R.M. Timmermans, leden Klankbordgroep IvD Utrecht
Eindverantwoordelijke:	Hoofd IvD
Opdrachtgever:	Vergunninghouders Wod UU en UMCU
Datum akkoord	
portefeuillehouder Wod UMC Utrecht:	8-5-2018, prof.dr. F. Miedema
portefeuillehouder Wod UU:	28-6-2018, prof.dr. A. Pijpers
Ingangsdatum:	1-7-2018
Documentversie:	2.2
Revisiedatum:	24-10-2019
Toelichting revisie:	Formulier Vrijwaring vervangen door Herplaatsingsovereenkomst (nieuwe naam)